

УДК 378.147:004

П 41

Наталія ПОБЕРЕЖНА

**ФОРМУВАННЯ
ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ
СТУДЕНТІВ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ
ЗАСОБАМИ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ**

У статті розглянуто питання формування іншомовної комунікативної спроможності з акцентом на розвиток навичок спонтанного діалогічного мовлення засобами інформаційно-комунікаційних технологій. Проаналізовано чинні підходи до формування лексичної компетенції у галузі непрофільної лінгвістичної освіти. Обґрунтовано концептуальні основи власного підходу до формування лексичної компетенції засобами інформаційно-комунікаційних технологій та проаналізовано основні методи його реалізації.

***Ключові слова:** формування лексичної компетенції, метод візуалізації, метод складання міні-оповідання, Power Point презентація, образ, контекст.*

Постановка проблеми. Використання інформаційно-комунікаційних технологій на заняттях з іноземної мови є, без сумніву, потужним засобом створення специфічного мовного середовища, необхідного для ефективної організації навчальної діяльності тих, хто навчається. Мета іншомовної підготовки у ВНЗ – досягнення студентами рівня практичного володіння іноземною мовою, що дає їм можливість використовувати іноземну мову у майбутній професійній діяльності та активно застосовувати її в професійному спілкуванні. Відповідно до таких документів ради Європи, як “Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання”, “Європей-

© Побережна Наталія, 2014

ський мовний портфель”, “Приведення екзаменів з мови у відповідність до Загальноєвропейських рекомендацій з мовної освіти”, студент вищого навчального закладу повинен “володіти уміннями вільно висловлюватися без суттєвої витрати часу на пошук адекватних мовних засобів у процесі досягнення ним соціальних, академічних і професійних цілей” [6, 24]. У контексті іншомовної підготовки студентів нефілологічних спеціальностей, актуальним, по-перше, постає питання створення належних умов для досягнення високої мотивації у процесі вивчення іноземних мов студентами, а по-друге, формування їх іншомовної комунікативної спроможності у професійній сфері з акцентом на розвиток навичок спонтанного діалогічного мовлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання формування іншомовної лексичної компетенції досліджували В. Боршовецька, М. Гаврилук, О. Зеленська, Е. Мірошниченко, Ю. Семенчук, О. Тарнопольський, О. Хазова. Вони розробили когнітивні стратегії для поетапного навчання англійської економічної лексики; відібрали мнемічні прийоми запам'ятовування англійської економічної лексики; запровадили концепцію організації парно-групових і колективних форм мовленнєвої взаємодії з вивчення лексичного матеріалу при виконанні творчих завдань; дослідили початковий етап навчання професійної лексики студентів-економістів під час усного спілкування у непрофесійних сферах комунікації.

У дослідженнях І. Берман, В. Гнаткевича, Г. Китайгородської, В. Коростильова, Ю. Пасова, О. Тарнопольського, С. Шатілова, Е. Ellis вивчено роботу лексичних механізмів у рецептивних та репродуктивних видах мовленнєвої діяльності, розроблено типи вправ і складено словники-мінімуми фахової лексики, висвітлено питання семантизації лексики та її засвоєння на різних етапах вивчення іноземної мови.

Автори зазначених досліджень започаткували розв'язання проблеми формування англомовної лексичної компетенції, але, на жаль, проблема оволодіння слововживанням у формуванні лексичної компетенції потребує подальшого вивчення.

Мета статті – визначити концептуальні основи та методи формування лексичної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Методика навчання іноземної мови в галузі непрофільної лінгвістичної освіти, яка склалася за останні роки у вищих навчальних закладах, накопичила ґрунтовний досвід методів, прийомів і форм навчання. Результатом цієї роботи, безперечно, можна вважати наявність чималої кількості посібників, підручників, методичних рекомендацій тощо. Всі вони заслуговують на позитивне ставлення та схвальність. Але, на жаль, сьогодні в умовах стрімкого запровадження в організацію освіти інформаційно-комунікаційних технологій ці здобутки важко застосувати для розв'язання завдань удосконалення мовної освіти студентів і курсантів. Тому сучасні науковці та освітяни розпочали активний пошук шляхів модернізації процесу викладання іноземних мов у вищій школі, спеціалізованих вищих навчальних закладах, зокрема тих, де лінгвістична освіта є непрофільною.

Концептуальною основою власного підходу виступило поєднання двох загальновідомих методів: методу візуалізації та методу складання міні-оповідань. Факт полегшення засвоєння іноземних слів за допомогою прийомів візуалізації, селективної уваги, асоціювання образів та складання невеличких історій доведений багатьма дослідниками (З. Девіцька, А. Семін, В. Сокирко, С. Сторожук, Р. Фрумкіна, К. Чигогідзе,). Отже, з'ясуємо переваги методу візуалізації або, як його ще називають, методу створення образу, при формуванні англomовної лексичної компетенції.

Як слушно зауважує Л. Петрова, сьогоднішнє покоління виховується не на текстовій, а на візуальній інформації будь-якого типу. Студенти, які вивчають іноземні мови сьогодні, краще сприймають, опрацьовують і запам'ятовують саме візуально поданий матеріал (мультимедійні навчальні програми й навчальні фільми). Подання інформації у візуальній формі забезпечує якісно нове його сприйняття та переробку. Сприйняття будь-якої інформації починається з сенсорно-моторного етапу (чуттєвого сприйняття), а 80% інформації отримується лише через зоровий аналізатор. Процес візуалізації становить звернення розумового змісту у наочний образ, який може бути розгорнутий і слугувати опорою адекватних розумових та практичних дій. Візуалізація навчальної інформації сприяє більш інтенсивному засвоєнню матеріалу, орієнтуючи курсанта (у нашому випадку) на пошук системних зв'язків і закономірностей [8, 110].

Крім цього, завдяки візуалізації незнайомий лексичний матеріал, який треба запам'ятати, легко переходить з короткотривалої пам'яті у довготривалу. Все те, що викликає у людини яскраву емоційну реакцію, залишає глибокий слід у свідомості і запам'ятовується міцно і надовго. Це пов'язано з такими характеристиками емоційної пам'яті, як її мимовільність і висока швидкість переходу емоційного образу в довгострокову пам'ять без багаторазових повторень [2, 40].

Візуалізації чи створенню яскравого образу у нашому підході підлягає новий лексичний матеріал, структурований у змістовий контекст у формі міні-оповідання. Візуалізуються опорні лексичні терміни та фрази, які викладаються у чіткій послідовності відповідно до сюжетної лінії міні-оповідання.

Візуалізації створюються у звуковому форматі слайдів Power Point. Ця програма дозволяє більш повно використовувати можливості зорових аналізаторів та подавати інформацію у потрібній послідовності й у потрібних пропорціях [10, 104], [9, 100]. При цьому, завдяки функціональним можливостям цієї програми англійська фраза чи термін можуть подаватися спочатку в образному вигляді, а потім – у вербальному (графічному) або одночасно візуально й вербально.

Як уже зазначалося, лексичний матеріал структурується у міні-оповідання. Ця форма дає змогу застосувати слово чи фразу у мовленнєвому висловлюванні “тут і зараз”. Так, з перших хвилин знайомства з новим невідомим словом починається безпосереднє формування англійських лексичних навичок, тобто засвоєння слововживання.

На переваги контекстного методу у вивченні слів почав звертати увагу ще у 1989 р. відомий вчений С. Гарибян. Він підкреслював вплив швидкісного створення сюжетів при запам'ятовуванні слів на розвиток оперативності мислення. Метод створення розповіді зі змістом для запам'ятовування на основі непов'язаних між собою слів він назвав “ланцюгом” [1, 26].

Сучасні дослідники також схиляються до контекстного методу при активації та вивченні нової іншомовної лексики (Г. Гринюк, З. Девицька, Ю. Семенчук, К. Чигогідзе). Так, за результатами анкетування, здійсненого З. Девицькою, найбільш ефективним засобом введення нових слів для досліджуваних

виявилось їхнє залучення до змістовного контексту, також контекст виступив базисом для встановлення значення невідомого слова [4]. Спираючись на висновки Г. Гринюка та Ю. Семенчук, І. Оришин у своєму дослідженні для семантизації термінів використав контекстуальний спосіб, підкресливши, що повторюваність лексичних одиниць у різноманітних контекстах, багаторазове зорове і слухове сприйняття сприяють закріпленню в пам'яті їхніх значень та вживань [3]. Провівши дисертаційне дослідження, К. Чигогідзе підтвердив, що людина опановує більшу частину лексики засобом контексту. На основі контексту відбувається опанування у реченні закладеного змісту. Змістовий контекст вважається єдиним фактором, за допомогою якого опановується значення незнайомого слова [11, 19].

У практичній діяльності викладачі кафедри мовної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ активно використовують дидактичний потенціал програмного комплексу “Діалог Nibelung” у навчанні іноземних мов, що суттєво сприяє підвищенню мотивації курсантів і студентів до вивчення мови, формуванню їх комунікативної іншомовної компетенції та професійного діалогічного мовлення. Зокрема, багато дидактичних питань розв'язано з реалізації освітнього і розвивального потенціалу формування лексичної компетенції курсантів функціональними можливостями програмного комплексу “Діалог Nibelung” і Power point презентацій.

Аналіз наявних програмних продуктів, а також власний досвід застосування мультимедійного лінгафонного програмного комплексу “Діалог Nibelung” [5] у навчанні іноземних мов, переконливо свідчить, що запропонований продукт є надзвичайно потужним засобом створення специфічного мовного середовища для ефективної організації навчальної діяльності в інтерактивному мультимедійному середовищі.

На відмінну від традиційних форм навчання іноземних мов, можливості програмного комплексу “Діалог Nibelung” на етапі передачі навчального матеріалу, засвоєння та контролю пропонують такі рішення:

1. *Технологічність*: заняття побудоване в рамках одного інструментального середовища. Програма використовує локальну мережу для зв'язку між комп'ютерами класу. Через локальну

мережу можуть передаватися аудіо- та відеоматеріали, інші файли, здійснюється повне управління персональними комп'ютерами студентів з робочого місця викладача. Кожна операція може бути активована для окремого навчального модуля, групи студентів одночасно. Викладач здійснює повний контроль персональних комп'ютерів студентів зі свого робочого місця: перехоплення управління, запуск додатків, блокування введення, управління живленням, контрольоване використання Інтернет-сторінок як навчальних матеріалів, контроль запущених програм, редактор списку дозволених і заборонених програм, редагування ярликів запуску програм, автоматичне спостереження за комп'ютерами студентів, перегляд ескізів обраних або всіх студентів. У режимі "Перегляд відео" за командою викладача на комп'ютерах студентів відкривається програвач Windows Media, в якому вони переглядають відеофайл з комп'ютера викладача або зовнішнього джерела відео. Вбудований конвертер відео дозволяє підготувати відеоматеріали для подальшого використання. "Діалог Nibelung" надає можливість викладачеві передавати відеоінформацію учням на їх персональні комп'ютери й отримувати від них різні типи документів і файлів.

2. *Засвоєння інформації.* Під час ознайомлення і оволодіння навчальною інформацією важливим є індивідуальний рівень засвоєння навчального матеріалу. У методиці навчання іноземних мов широко використовується метод праймінгу. В контексті когнітивних досліджень ефектом праймінгу називають, відповідно до Б. Мещерякова [7, 13], прискорення (полегшення) розв'язання тієї чи тієї задачі внаслідок попереднього висунення певних прем'єрних стимулів (графічних або знакових). Його суть полягає у тому, що тим, хто навчається, попередньо демонструються стимули у вигляді малюнків, слів, виразів тощо, і лише потім студенти вибудовують асоціативні ряди. Прикладом таких вправ можуть бути анаграми, множинний вибір, кросворди, закінчення термінів за першими буквами й інші.

Дидактичні можливості програмного комплексу дозволяють використовувати саме асоціативний метод запам'ятовування іншомовних слів, роблячи процес навчання цікавим, швидким і мотивуючим.

3. *Комунікація*. Електронні форми роботи у програмі Nibelung на стадії комунікації між усіма учасниками виглядають порівняно з традиційними (спілкування в аудиторії) більш демократичними і не обмеженими в часі. Викладач може приховано прослуховувати роботу обраного учня, пари або групи, а також почати спілкування з обраним учнем, парою або групою. Викладач запускає програму для вибраної групи або всього класу, здійснює запис мікрофона обраного студента, групи або всього класу на жорсткому диску комп'ютерів студентів і викладача в форматах WAV або MP3. Крім цього, викладач може записати свою розмову зі студентом (одночасний запис мікрофона викладача і студента). Викладач і студент можуть обмінюватися миттєвими текстовими повідомленнями. Для обраної групи може бути запущена чат-сесія. У режимі “Самонавчання” учні самостійно працюють з різними файлами і можуть записувати свій голос.

4. *Тестування*. Стадію атестації засвоєних знань важко уявити без автоматизованого комп'ютерного тестування, причому автоматизація стосується як техніки формування тесту, так і перевірки, оцінювання. Складовою частиною програмного продукту “Діалог Nibelung” є система тестування – спеціальний додаток для створення і редагування тестів, проведення тестувань, аналізу результатів. Тестові питання можуть містити зображення, аудіо та відеоматеріали, матеріали мережі Інтернет. Програма дає змогу створювати питання різних типів: вибір одного, або кількох правильних варіантів відповіді; встановлення відповідності, введення текстової відповіді, запис голосової відповіді та ін.

Отже, розглянувши концептуальні основи обраного нами підходу до формування іншомовної комунікативної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій наведемо приклад реалізації цього підходу.

Так, узявши за основу тему “Crimes: Autotheft” з підручника Career Paths English: Police [12, 32], який пропонується курсантам 1-го курсу в якості базового для бакалаврів спеціальності “Правоохоронна діяльність”, ми розробили міні-оповідання для первинної активації (знайомства) та подальшого запам'ятовування таких англomовних слів і фраз: *tourists, to visit London, a rental car, gas station, engine running, to idle, teenagers, to enter the car, keys in the*

ignition, run the engine, to drive off, joyride, to call the Police, vehicle identification number, to fill the stolen vehicle bulletin, a high speed chase, to fit the description, to use spike strips, to arrest, to recover a car. Саме цей лексичний мінімум був обраний тому, що він є базовим у вивчення цієї теми уроку у зазначеному підручнику.

Наведемо приклад, як ці слова можуть бути контекстуально об'єднанні у міні-оповідання. Зазначимо, що кожне окреме речення з оповідання коментує слайд з образом, який презентує кожну із зазначених вище англомовних фраз. 1. Last summer my friend and other *tourists* visited London. 2. They travelled by a *rental car*. 3. Once they arrived at the *gas station*. 4. A driver left the *engine running*. 5. The rental car was *idling* for a few minutes. 6. Suddenly some *teenagers* entered the car. 7. The *keys* were in the *ignition*. 8. Boys *ran the engine* and drove off. 9. They stole the car for a *joyride*. 10. My friend *called the Police* immediately. 11. The police officer asked the *vehicle identification number* of the stolen car. 12. And *filled the stolen vehicle bulletin*. 13. After that the officer ordered to start a *high speed chase*. 14. In 5 minutes police noticed a car *fit the description*. 15. The police had *to use spike strips* to stop teenagers. 16. Only after that the police *arrested* them. 17. And *recovered the rental car* to the owner.

Яскраві образи на слайдах Power Point, які супроводжують це оповідання, допомагають надійно закріпити нові слова у довгостроковій пам'яті, основним місцем збереження мовної інформації. Зв'язане у свідомості слово з образом запам'ятовується набагато легше, а розміщення слова у той чи той контекст можна розглядати як його розміщення у план реального часового відношення. При цьому у слові розкриваються й активізуються закладені у ньому змістові ресурси. За таким прикладом курсанти можуть скласти власні оповідання, користуючись лише опорними слайдами з образами та словами.

Ураховуючи програмні можливості програмного комплексу "Діалог Nibelung", а саме можливість прослуховування презентацій, аудіо-файлів, курсанти мають можливість контролювати свою вимову, переглядати і запам'ятовувати матеріали заняття. У лінгфонному режимі "чат-сесія" програми "Nibelung" курсанти та студенти самостійно працюють у парах чи групах (за вибором викладача) із запропонованими матеріалами заняття і можуть

записувати свій голос. Викладач може почати спілкування з обраним студентом, парою або групою, контролюючи їх вимову та результат їх роботи.

Висновки. Організація навчальної діяльності в інтерактивному мультимедійному середовищі значно підвищує ефективність навчання іноземних мов, а також уможливорює розв'язання низки педагогічних завдань щодо створення специфічного мовного середовища для формування комунікативної іншомовної компетенції тих, хто навчається. Завдяки можливості застосування отриманих знань у ситуації “тут і зараз” та через дію (усне мовлення) ефективніше відбувається опанування та запам'ятовування нового лексичного матеріалу, його слововживання.

Такий підхід ефективно застосовується як інтерактивна платформа для навчання у колективі та через колектив, оскільки забезпечує активну мовленнєву взаємодію всіх учасників навчального процесу, тобто інтерактивність. Створюється атмосфера співробітництва. При цьому студент (курсант) та викладач – рівноправні, вони знають, вміють і здійснюють свою діяльність разом, розуміючи завдання та мету кожного окремого заняття. Наявність особистісної зацікавленості курсантів у навчанні, тобто глибокої внутрішньої мотивації, сприяє їхньому інтелектуальному і творчому розвитку.

Подальшого вивчення потребують проблеми формування лексичної компетенції студентів нефілологічних спеціальностей засобами інформаційно-комунікаційних технологій.

Література

1. Гарибян С.А. Активизация мышления, развитие памяти / С.А. Гарибян. – Ереван : Издательство ИК КП Армении, 1989. – 55 с.
2. Гмызина Г.Н. Роль эмоций в обучении иностранному языку / Г.Н. Гмызина // Современные технологии обучения иностранным языкам : Междунар. науч.-практ. конференция : сб. науч. трудов / ред. Н.С. Шарфутдинова. – Ульяновск : УлГТУ, 2011. – 200 с.
3. Гринюк Г.А. Етапи формування іншомовної комунікативної компетенції у студентів економічних спеціальностей / Г.А. Гринюк, Ю.О. Сесенчук // Іноземні мови. – 2006. – № 2. – С. 22 – 27.
4. Девичкая З.Б. Возможности применения психолингвистических исследований в практике обучения второму иностранному языку / З.Б. Девичкая // Известия Российского государственного педагогического

университета им. А.И. Герцена : аспирантские тетради : научный журнал. – СПб., 2008. – Выпуск 51. – С. 196 – 201.

5. “Диалог Nibelung” програмное обеспечение для преобразования компьютерного класса в интерактивную мультимедиа среду [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.dialog.su/production/multimedia/5292/>.

6. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. укр. вид. доктор пед. наук, проф. С.Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт, 2003. – 273 с.

7. Мещеряков Б.Г. Память человека: эффекты и феномены : учебное пособие по курсу “Общая психология: Память”. – М. : ООО “Вопросы психологии”, 2004. – 96 с.

8. Петрова Л.М. Использование мультимедийных средств для повышения уровня усвоения учебного материала / Л.М. Петрова // Современные технологии обучения иностранным языкам : Междунар. научно-практ. конф-ия : сб. науч. трудов / отв. ред. Н.С. Шарафутдинова. – Ульяновск : УлГТУ, 2011. – 200 с.

9. Сергєєва Г.А. Викладання іноземної мови із застосуванням мультимедійних технологій: стан та проблеми / Г.А. Сергєєва // Сучасні засоби навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах / Національний університет “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”. – Х. : НУ “ЮАУ ім. Ярослава Мудрого”, 2013. – 132 с. – С. 99 – 101.

10. Скачкова В.В. Вплив технічних засобів навчання на результативність засвоєння іноземної мови студентами / В.В. Скачкова, А.Ю. Скачков // Сучасні засоби навчання іноземних мов у вищих навчальних закладах / Національний університет “Юридична академія України імені Ярослава Мудрого”. – Х. : НУ “ЮАУ ім. Ярослава Мудрого”, 2013. – 132 с.

11. Чигогидзе К.З. Постижение значения незнакомого слова посредством контекста : автореф. ... канд. пед. наук / К.З. Чигогидзе. – Тбилиси, 1990. – 21 с.

12. Taylor J., Dooly J. Career Paths English: Police / J. Taylor, J. Dooly // United Kingdom : Express Publishing, 2011. – 60 p.

Побережная Наталия. Формирование иноязычной коммуникативной компетенции студентов нефилологических специальностей с помощью информационно-коммуникационных технологий. В статье рассмотрены вопросы формирования иноязычной коммуникативной способности с акцентом на развитие навыков спонтанной диалогической речи с помощью информационно-коммуникационных технологий. Проанализированы существующие подходы к формированию лексической компетенции

в области непрофильного лингвистического образования. Обоснованы концептуальные основы собственного подхода к формированию лексической компетенции средствами информационно-коммуникационных технологий и проанализированы основные методы его реализации.

Ключевые слова: формирование лексической компетенции, метод визуализации, метод составления мини-рассказов, Power Point презентация, образ, контекст.

Poberezhna Natalya. Formation of foreign language communicative competence of students of non-philological specialties by means of informational and communicational technologies. The article considers the formation of foreign language communicative ability focusing on the development of spontaneous dialogue speech skills by means of informational and communicational technologies. Existing approaches to the formation of lexical competence in the field of non-core linguistic education have been analyzed. Conceptual foundations of the self-developed approach to the formation of lexical competence by means of informational and communicational technologies have been grounded. The main methods of its implementation have been analyzed.

Key words: formation of lexical competence, method of visualization, method of composing short stories, Power Point presentation, image, context.